

מערכות לניהול בטיחות ובריאות בתעסוקה בישראל - מחזון למציאות

מאת נחום טיר

המצב כיום

הבטיחות המודרנית - באימוץ מערכות ניהול בטיחות ובריאות בתעסוקה - לחלה עמוק למקומות עבודה רבים בארץ. המאמצים הממלכתיים שהושקעו לקידום הנושא, הוכתרו בהצלחה במרבית הארגונים. בענפי התעשייה והבנייה, ארגונים המעסיקים כל אחד יותר מ-200 עובדים, כבר נמצאים בתהליכי אימוץ, או שוקלים ברצינות אימוץ של מערכת כלשהי לניהול בטיחות ובריאות בתעסוקה. את הצלחה ניתן לזקוף לזכותם של מספר גורמים עיקריים:

- בשנת 2004, מונה המוסד לבטיחות ולגיהות על-ידי משרד העבודה והרווחה (משרד התמ"ת כיום), לשמש בתפקיד "המוסד המורשה" לנושאי קידום מערכות ניהול בטיחות ובריאות בתעסוקה בישראל. המוסד לבטיחות ולגיהות נרתם לנושא, באמצעות גיבוש כלי תורה, הקמת אתר ידע באינטרנט, הדרכות וסיוע למפעלים וכן בהדרכה לממונים על הבטיחות בעבודה.
- ברמה ארצית, המוסד לבטיחות ולגיהות הפעיל תכנית התערבות, שמתבצעת בשיתוף עם התאחדות התעשיינים בישראל, ב-1,000 מקומות עבודה קטנים ובינוניים (המעסיקים עד 100 עובדים), המתבצעת במימון קרן 'מנוף' של המוסד לביטוח לאומי, שמטרתה להכשיר הנהלות להפעיל מערכת ניהול עצמית - מודרכת, לניהול של מערכות בטיחות ובריאות בתעסוקה.
- מכון התקנים הישראלי - אשר משווק באופן נמרץ את ת"י 18001 (כולל ימי עיון, סמינרים וקורסי הכשרה שונים).
- 'הפעולה המונעת' במשרד התמ"ת וקרן 'מנוף' בביטוח הלאומי, שמימנו פעילויות ופרויקטים חשובים כגון: פרויקט "חונך מנוף" שעסק בשלבים א' ו-ב' בהטמעה ניסיונית של מנבב"ת ב-40 מפעלים, תוך פיתוח מערכת לניהול בטיחות בבתי מלאכה קטנים ובינוניים (הפעולה המונעת); פיתוח מודל לניהול בטיחות בבנייה (קרן 'מנוף') ועוד. הפעולות הללו הובילו להפצת מנחים, מודלים, טפסים וכלים שונים המקלים על ארגונים במשק הישראלי באימוץ מנבב"ת.
- התאחדות התעשיינים בישראל - שהצטרפה ליוזמה ועודדה את חבריה לאמץ מנבב"ת, וגם היתה שותפה למספר פרויקטים.
- אגף הפיקוח על העבודה - שתמיכתו באה לביטוי ביזום התקינה ובנכונות להתחשב במפעלים שהטמיעו מנבב"ת, בעת עריכת פיקוח במפעל.
- מוסדות מחקר אקדמיים - כגון אוניברסיטת בן-גוריון והטכניון - שתרמו פעילויות מחקר שונות לקידום הנושא.

עד כמה תרמה הפעילות החדשה להפחתת תאונות העבודה?

עפ"י הנתונים הסטטיסטיים שבידינו לשנים 1999-2007 (על פי פרסומי מחלקת המחקר של המוסד והביטוח הלאומי), ירד שיעור תאונות העבודה לכל 1,000 עובדים מ-30.3 בשנת 2000 ל-24.1 בשנת 2007 (ירידה של 21%).

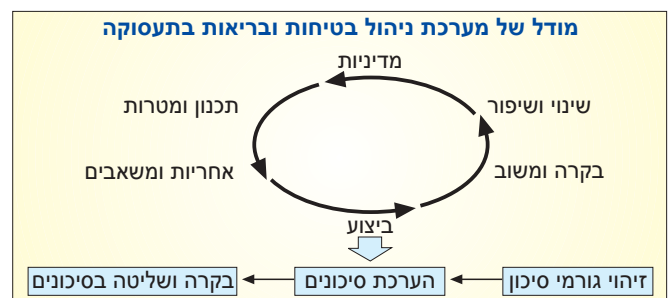
עד כמה ניתן לזקוף את הירידה בשיעור התאונות להטמעת המנבב"ת?

אמנם לא נערך מחקר מקיף שיקבע את הקשר אך ניתן להניח, במידה מרובה של ודאות, כי חלק ניכר מהירידה הזאת נגרם הודות לשיפור הבטיחות, שהוא פועל יוצא מהטמעת מערכות לניהול בטיחות ובריאות בתעסוקה בארץ. ניתן לסכם כי הפעילות והמאמצים שהושקעו ב-8 השנים האחרונות הניבו פרי והוכיחו כי בגישה מתאימה אפשר לקדם במשק נושא מורכב וממש לא פשוט, גם ללא תקציבי ענק. ■

המטרה הסופית של כל העוסקים בבטיחות ובריאות בתעסוקה (Occupational Safety and Health), היא ליצור סביבת עבודה בטוחה ככל הניתן, שלא תגרום נזק לבריאות הפיזית או הנפשית של העובדים. העיסוק בתחום דורש ידע והבנה במספר רב של תחומים: החל בהנדסה, ארגונומיה, כימיה, ביולוגיה וכלה בניהול, קידום בריאות ופסיכולוגיה ארגונית. שלושה חוקים עיקריים מתייחסים לארגון הבטיחות במפעלים ולחובות המעסיקים והעובדים בבטיחות ובגיהות בעבודה: פקודת הבטיחות בעבודה [נוסח חדש], 1970, חוק ארגון הפיקוח על העבודה, 1954, ופקודת התאונות ומחלות משלח-יד, 1954. במסגרת חוקים אלה הותקנו גם תקנות שונות. בהיבט המקצועי הצר, בטיחות היא תהליך של ניהול סיכונים, הכולל איתור גורמי סיכון, הערכת סיכונים ובקרה עליהם. אולם הבטיחות בארגון איננה מתבצעת בחלל ריק: כדי לזהות ולטפל כנדרש בסיכונים הקיימים בעבודה, על הארגון לקיים "מערכת לניהול בטיחות ובריאות בתעסוקה" (מנבב"ת), האחראית לביצוע מתוכנן ומבוקר של כל תהליכי האיתור, ההערכה והבקרה על הסיכונים. במבט רחב יותר, מעבר להיבטי הניהול המקצועיים - קיימת בכל ארגון תרבות בטיחות (Safety Climate) המתייחסת לתרבות הניהול ולהתנהגות של הארגון ועובדיו בכל הקשור לבטיחות ולבריאות.

מה מניע ארגונים להשקיע בבטיחות?

בשנים האחרונות נותנות רשויות ממלכתיות, העוסקות באכיפת בטיחות, עדיפות לעידוד מחויבותם של מנהלים בכירים לניהול תכניות בטיחות ובריאות בתעסוקה. מחקר שנעשה על ידי ההתאחדות של העסקים העצמאיים בארצות הברית (NFIB, 1955) מצביע על מספר סיבות חשובות להשקעה בניהול בטיחות: עלות הביטוח עבור פיזיונים לעובדים (59% מהמנהלים ציינו זאת כסיבה חשובה); "הדבר הנכון לעשות" (51%); הגדלת רווחיות הארגון (33%); חוקי הבטיחות של המדינה (31%) ושיעור תאונות גבוה (29%). חשוב לציין כי להערכתנו, התנהגות דומה ניתן לראות גם בישראל.

קיימים בעולם כמה מודלים של ניהול בטיחות מערכתית, שיטתית ואינטגרטיבית. דוח שהוכן בארגון העבודה הבינלאומי (ILO, 2000) מנה כבר אז 24 מודלים בארצות שונות, המוצגים כתקנים, כתכניות ממשלתיות או כהמלצות. ואין כיום עוררין על עדיפות מערכות אלה - בהשוואה לגישות השמרניות והקלסיות המתבססות על ציות להוראות החוק בלבד.

הכותב הוא מנהל תחום פרויקטים ופיתוח תשתיות במוסד לבטיחות ולגיהות מקורות: ד"ר אבי גרילפ, "ניהול בטיחות ובריאות בתעסוקה" בהוצאת התאחדות התעשיינים בישראל, מרץ 2006.